१९. क्षयरोग उपचार कार्यक्रमातील औषधांच्या कधीकधी होणाऱ्या दुष्परिणामांची माहिती

(राष्ट्रीय क्षयरोग नियंत्रण कार्यक्रम)

औषधाचे नाव	औषधापासून कधीकधी होणारा किरकोळ त्रास	औषधापासून कधीकधी होणारा जास्त त्रास	काळजी/ उपाय, सूचना इ.
आयसोनियाझिड	त्वचेवर पुरळ/गांध उठणे, त्वचा काळवंडणे, हातापायावर मुंग्या येणे, थोडी बधिरता येणे, झोप कमी होते. स्नायूचे भाग 'उडल्याप्रमाणे' होतात.	काविळ–यकृतविकार (औषध थांबवा आणि प्राथमिक आरोग्य केंद्रात पाठवा.) हातापायांच्यानसांचा आजार विशेषकरून कुपोषित मुले, दारूचे व्यसन असलेले आणि म्हातारे रुग्ण यांना होतो. सांधेसूज, मानसिक बदल, झटके इ. त्रास होऊ शकतो.	जीवनसत्त्व 'ब' पैकी पायरिडॉक्सिन गोळी (डोस १० मि.ग्रॅ. प्रतिकिलो वजनास रोज एक याप्रमाणे द्या. यामुळे त्वचा व नसांवर दुष्परिणाम होत नाहीत.
रिफामायसिन (R)	फ्लूप्रमाणे आजार येतो (ताप, थंडी, थकवा, अंगदुखी इ.) पोटात जळजळणे, लघवी लाल होते (घाबरण्याचे कारण नाही), त्वचेवर लालसरपणा/ खाज येते, पोट बिघडते.	श्वासोच्छवासाचा त्रास, श्वास/धाप लागणे, कावीळ–यकृतविकार, कधी कधी मूत्रपिंडावर परिणाम होतो. (लघवी कमी होते.	उपाशी पोटी घ्यावे, दोन तास आगेमागे काही खाऊ नये (पाणी चालते). यामुळे औषध चांगले लागू पडते.
पायराझिनामाईड	तोंडात 'लोखंडासारखी' चव येते, ढेकरा येतात, सांधे दुखतात.	यकृतविकार–कावीळ, सांधेसूज	असे त्रास झाले तर औषध थांबवा. औषध थांबवल्यावर त्रास बहुधा आपोआप थांबतो.
इथांबुटाल (E)	भूक मंदावते, मळमळ, डोकेदुखी, गोंधळल्याप्रमाणे मानसिक अवस्था, त्वचेवर वावडे उठणे इ.	दृष्टी कमी होते, लाल–हिरवा रंग दिसायचे कमी होते. पण हा त्रास औषध थांबवल्यावर ४–६ आठवड्यांनी थांबतो. या औषधाने कधी कधी पेनिसिलीनप्रमाणे रिॲक्शन येते.	दृष्टी अधू असलेल्या किंवा आधीच रंगांध असलेल्या व्यक्तीस देऊ नयी. तसेच फीट येणाऱ्यांना देऊ नका.
थायसिटाझोन	भूक मंदावणे, मळमळ, उलटी, कधी कधी ताप येतो.	त्वचेवर मोठमोठे पुरळ येतात, तोंडातही येतात.रक्तप्रमाण कमी होते, यकृत–मूत्रपिंड यांवर दुष्परिणाम होतो.	हा त्रास झाल्यास औषध थांबवा आणि रुग्णास प्राथमिक आरोग्य केंद्राकडे पाठवा
सेप्ट्रोमायसिन (S) इंजेक्शन	मळमळ, कानात गुणगुण आवाज, गरगरणे, त्वचेवर गांध उठते.	कानाच्या नसेवर प्रतिकूल परिणाम होतो. त्यामुळे श्रवणशक्ती कमी होते. यकृतावरपण परिणाम होतो. हातापायांच्या नसांवर अनिष्ट परिणाम होतो– मुंग्या येणे, बधिरणे इ.	गरोदरपणात औषध टाळा. खूप दिवस मध्यकर्ण किंवा अंतर्कर्णाचा आजार असल्यास देऊ नका. बरोबर नेहमी 'ब' जीवनसत्त्वाची गोळी द्या.